

ἀκριβῶς χρόνον, ἀμφοτέραι ἀνεπτύχθησαν, τὴν αὐτὴν τρο-
 πείσαι ὁδόν. Ἡ ἰδιοφυΐα αὕτη εἶναι τὸ σῶμα, σκιά δὲ ἡ
 τέχνη, ἀκολουθοῦσα τὴν γένεσιν αὐτῆς, τὴν ἀνάπτυξιν,
 τὴν παρακμὴν, τὴν διεύθυνσιν. Ἄγει καὶ φέρει μεθ' ἑαυ-
 τῆς τὴν τέχνην καὶ ποικίλλει αὐτὴν κατὰ τὰς ἰδίας μεταλ-
 λαγὰς, οὕτως ὥστε ἐκείνη ἐξ αὐτῆς ἐξήρτηται καθ' ὅλα
 αὐτῆς τὰ μέρη καὶ τὴν πορείαν. Εἶναι ὁ ἐπαρκῆς καὶ ὁ
 ἀναγκαῖος τῆς τέχνης ὄρος, καὶ ἐπομένως, ἵνα κατανοήσω-
 μεν καὶ ἐξηγήσωμεν τὴν τέχνην, πρέπει ἐπισταμένως ταύ-
 τὴν τὴν ἰδιοφυΐαν νὰ μελετήσωμεν.

Γ

Τρεῖς ὄροι εἶναι ἀναγκαῖοι, ἵνα ὁ ἄνθρωπος αἰσθανθῇ
 καὶ παραγάγῃ τὴν μεγάλην ζωγραφικὴν. Καὶ πρῶτον μὲν
 παιδείεις. Δυστυχεῖς ἀγρόται ἀναισθητουντες, πανημέ-
 ριοι κύπτοντες ἐπὶ τοῦ ἀρότρου, πολεμισταὶ οἰνοβαρεῖς,
 πολυφάγοι, κατατριβόμενοι εἰς ἀτελευτήτους ἵππασίας
 καὶ μάχας, ἀδυνατοῦσι νὰ κατανοήσωσι τὴν κομψότητα
 τῶν σχημάτων καὶ τῶν χρωμάτων τὴν ἁρμονίαν. Ἴνα ὁ
 ὄρῶν εἰκόνα κοσμοῦσαν ναὸν ἢ ἀνάκτορον ἐκτιμήσῃ αὐ-
 τὴν δεόντως, πρέπει νὰ εἶναι ὁπωσοῦν ἀπηλλαγμένος πά-
 σης βαναύσου φροντίδος, παραιτήσας δὲ τοὺς πότους καὶ
 τὰς μάχας, καὶ ἐξελθὼν τῆς βαρβαρότητος πλήν τῆς ἀσκή-
 σεως τῶν μυῶνων, τῆς ἀναπτύξεως τῶν πολεμικῶν ὁρ-
 μῶν καὶ τῆς πληρώσεως τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν, διώκη
 καλλιτέρας καὶ εὐγενεστέρας ἀπολαύσεις. Οὕτως ὀλιγώτε-
 ρον ἐξυπηρετῶν τὰς ταπεινὰς αἰσθήσεις καθίσταται πα-
 ρατηρητικός. Ἐνῶ δὲ πρὶν κατηνάλισκε καὶ κατέστρεφε,
 νῦν ἐξωραΐζει καὶ ἐντροφᾷ. Ἐνῶ μόνον ἔζη, νῦν διακο-
 σμεῖ τὸν βίον αὐτοῦ. Τοιαύτη ἢ κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατον-

ταετηρίδα τελεσθεῖσα ἐν Ἰταλία εὐρεῖα μεταβολή. Ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν φεουδαλικῶν ἠθῶν μεταβαίνει εἰς τὸ νεώτερον πνεῦμα, καὶ ἡ μεγάλη αὕτη μετάβασις συντελεῖται ταχύτερον ἐν Ἰταλία ἢ ἀλλαχοῦ.

Τούτου δ' εἶναι πολλὰ τὰ αἷτια. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης εἶναι ὑπερβαλλόντως ὀξύνοιοι. Ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἔμφυτος αὐτῶν ἀρετή· τοῦλάχιστον ἀποκτῶσιν αὐτὸν σχεδὸν ἀπόνως καὶ ἄνευ ἀλλοτρίας συνδρομῆς. Καὶ ἐν ταῖς ἀγροίκοις δὲ καὶ ἀπαιδεύτοις κλάσσεσιν ἡ διάνοια εἶναι ζωηρὰ καὶ ἐλευθέρα. Συγκρίνατε αὐτοὺς πρὸς ἀνθρώπους τῆς αὐτῆς καταστάσεως ἐν τῇ βορείῳ Γαλλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ· ἡ διαφορὰ καθίσταται ἀντίθεσις. Ἐν Ἰταλίᾳ, ὑπηρέτης ξενοδοχείου, χωρικός, ἀχθοφόρος, πλανώμενος ἐν ταῖς ἀγυιαῖς, συνδιαλέγεται, ἐννοεῖ, συλλογίζεται· ἐκφέρει κρίσεις, γινώσκει τοὺς ἀνθρώπους, συζητεῖ περὶ πολιτικῶν πραγμάτων, κινεῖ τὰς ἰδέας ὡς καὶ τὸν λόγον ὀρμεμφύτως, ἐνίοτε μὲν λαμπρῶς, πάντοτε δὲ εὐκόλως καὶ σχεδὸν πάντοτε καλῶς· πρὸ πάντων δ' ἔχει τὸ φυσικὸν καὶ περιπαθεῖς αἰσθημα τοῦ καλοῦ. Ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ μόνον ἀκούει τις ἀνθρώπους χυδαίους πρὸ ναοῦ ἢ εἰκόνοσ ἐπιφωνοῦντας· Ὁ Dio, com' é bello!» καὶ ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα, ἵνα ἐκφράσῃ ταύτην τῆς καρδίας καὶ τῶν αἰσθήσεων τὴν ὀρμήν, ἔχει τόνον φωνῆς καὶ ἤχους καὶ ἔμφασιν θαυμασίαν, ἧς τὴν ἐντύπωσιν ἀνίσχυρος εἶναι νὰ παραγάγῃ ἢ ξηρότης τῶν γαλλικῶν λέξεων.

Ἡ νοήμων αὕτη φυλὴ εὐτυχῶς δὲν ἐξεγερμανίσθη, τουτέστι δὲν συνετριβή, οὐδὲ μετεσχηματίσθη, ὅσον αἱ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ χῶραι διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν βορείων λαῶν. Οἱ βάρβαροι ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ προσκαίρως ἢ κατ' ἐπιφάνειαν· Βησιγότθοι, Φράγκοι, Ἐροῦλοι, Ὀστρογότθοι, πάντες ἐγκατέλειψαν αὐτὴν ἢ ἐφυγαδεύθησαν ταχέως. Οἱ Λομβαρδοὶ μείναντες ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τῆς λατινικῆς παιδεύσεως· τῇ ΙΒ' ἑκατονταετηρίδι οἱ

Γερμανοὶ Φριδερίκου τοῦ Βαρβεραρόσα ἐξεπλήσσοντο ὀρῶντες οὐχὶ ὁμοφύλους ἀλλὰ μᾶλλον Λατίνους «ἀποβαλόντας τουτέστι τὴν τραχύτητα τῶν βαρβάρων ἠθῶν καὶ προσκτησαμένους ὑπὸ τὴν δύναμιν τοῦ κλίματος τὴν ῥωμαϊκὴν ἀβρότητα καὶ προσήνεια, διατηρήσαντας τὴν κομψότητα τῆς γλώσσης καὶ τὴν χάριν τῶν ἀρχαίων ἠθῶν, καὶ τέλος ἀπομιμηθέντας ἔν τε τῇ συντάξει τῶν πόλεων καὶ τῇ διαχειρίσει τῶν κοινῶν τὴν δεξιότητα τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων». Μέχρι τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ἐν Ἰταλία ὁμιλοῦσι λατινιστί· ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ἐκ Παδούης διδάσκει τὰ θεῖα λατινιστί· ὁ λαός, μολονότι ἀρχίσας νὰ λαλῇ ἐκ παραφθορᾶς τὴν νέαν ἰταλικὴν γλῶσσαν, οὐχ ἤττον ἐννοεῖ τὴν φιλολογικὴν. Ὁ περικαλύπτων τὸ ἔθνος γερμανικὸς φλοιὸς εἶναι λεπτὸς ἢ ἐνωρὶς διασπᾶται ὑπὸ τοῦ ἀναγεννωμένου λατινικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ Ἰταλία ἐκ μεταφράσεων μόνον γινώσκει τὰ κατακλύσαντα τὴν Εὐρώπην μιμικὰ ἄσματα, τὰ ἱπποτικὰ καὶ φεουδαρικὰ ποιήματα. Ἡ γοτθικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, ὡς εἶπομεν, εἰσεχώρησεν εἰς τὴν χώραν ταύτην βραδέως καὶ ἀτελῶς· ἀπὸ δὲ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος οἱ Ἰταλοὶ ἤρχισαν πάλιν νὰ οἰκοδομῶσι, κατὰ τὰ σχήματα ἢ συνωδὰ τῷ πνεύματι τῆς λατινικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Διὰ τῶν θεσμῶν, τῶν ἠθῶν, τῆς γλώσσης, τῶν τεχνῶν ἐν τῇ ζοφερωτάτῃ καὶ ἀπαισιωτάτῃ νυκτὶ τοῦ Μεσαίωonos, ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς ἀναπτύσσεται ἢ ἀναγεννᾶται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅπερ διελθόντες οἱ βάρβαροι διέλυσαν ὡς χιόνα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος.

Διὰ τοῦτο ἡ Ἰταλία τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος πρὸς τὰ λοιπὰ παραβαλλομένη εὐρωπαϊκὰ ἔθνη παρίσταται σοφωτέρα, πλουσιωτέρα, μᾶλλον καλῶς διοικουμένη καὶ ἱκανὴ νὰ αἰσθανθῇ καὶ παραγάγῃ καλλιτεχνήματα.

Τότε ἡ Ἀγγλία τοῦ ἑκατονταετοῦς ἐξελθοῦσα πολέμου ἄρχεται τοῦ καταστρεπτικοῦ τῶν δύο Ῥόδων ἀγῶνος, καθ' ὃν ἐσφάζοντο μετὰ ψυχραιμίας ἢ μετὰ τὴν μάχην ἐφόνευον τὰ ἄοπλα παιδιά. Μέχρι τοῦ 1550 εἶναι

αὕτη χώρα ἀγροίκων, κυνηγῶν, ἀγροκόμων καὶ στρατιω-
 τῶν. Δύο ἢ τρεῖς τὸ πολὺ καπνοδόχοι ἠριθμοῦντο ἐν πό-
 λει τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ βασιλείου· αἱ ἀγροτικαὶ οἰκίαι
 τῶν εὐπατριδῶν ἦσαν καλύβαι ἐξ ἀχύρου κεκονιαμέναι
 δι' εὐτελεστάτης ἀργίλου καὶ φωτιζόμεναι μόνον ἐκ τῶν
 κιγκλίδων. Οἱ μέσης καταστάσεως κατεκλίνοντο ἐπὶ ἀχυ-
 ρίνων στρωμάτων «τὴν κεφαλὴν ἐρείδοντες ἐπὶ χονδροῦ
 στελέχους δένδρου»· διότι μόνον αἱ λεχωίδες ἐποιοῦντο
 χρῆσιν προσκεφαλαίων, τὰ δὲ σκεύη δὲν ἦσαν κασιτέ-
 ρινα, ἀλλὰ ξύλινα.— Ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ μαίνεται ὁ ἀπη-
 νῆς καὶ ἀμείλικτος πόλεμος τῶν Οὐσσιτῶν· ὁ αὐτοκράτωρ
 εἶναι ἀνίσχυρος, οἱ δὲ εὐγενεῖς ἀμαθεῖς καὶ ἀλαζόνες·
 μέχρι Μαξιμιλιανοῦ κρατεῖ τὸ δίκαιον τῆς πυγμῆς, του-
 τέστιν ἡ βία καὶ ἡ αὐτοδικία. Ἐν τοῖς συμποσιακοῖς τοῦ
 Λουθηρου καὶ τοῖς ἀπομνημονεύμασι τοῦ Hans de
 Schweinichen ἀναγινώσκει τις μέχρι τίνος βαθμοῦ μέ-
 θης καὶ βαναυσότητος ἐξετρέποντο οἱ εὐγενεῖς καὶ πεπαι-
 δευμένοι.— Ἡ δὲ Γαλλία εὐρίσκεται ἐν καταστρεπτικω-
 τάτῃ περιόδῳ τῆς ἱστορίας αὐτῆς· ἡ χώρα κατεκτήθη,
 ἐγένετο ἀνάστατος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων· ἐπὶ Καρόλου τοῦ
 Ζ' οἱ λύκοι εἰσήρχοντο εἰς τὰ προάστια τῶν Παρισίων·
 ἐκδιωχθέντων δὲ τῶν Ἄγγλων, οἱ τυχοδιῶκται (les
 écorcheurs) ζῶσιν εἰς βάρος τῶν χωρικῶν, ἀργυρολο-
 γοῦντες καὶ ληστεύοντες αὐτοὺς κατὰ τὸ δοκοῦν· εἰς τῶν
 ἀρχόντων καὶ δολοφόνων τούτων, ὁ Gilles de Retz,
 ἐγένετο ὁ ἦρως τοῦ μύθου τοῦ Barbe Bleue. Μέχρι τέ-
 λους τοῦ αἰῶνος οἱ λογάδες τοῦ ἔθνους, οἱ εὐγενεῖς, εἶναι
 ἀγροῖκοι καὶ ἀπαιδευτοί. Οἱ Βενετοὶ πρέσβεις λέγουσιν,
 ὅτι οἱ εὐπατρίδαι Γάλλοι εἶναι ῥαιβοσκελεῖς καὶ τοὺς
 πόδας διάστροφοι ἐκ τῆς διηνεκοῦς ἰππασίας. Ὁ Ῥαβε-
 λαὶ ἀπεικονίζει κατὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα τὴν βδελυρὰν ἀπο-
 κτήνωσιν τῶν γοιθικῶν ἠθῶν. Ὁ κόμης Baldassar Ca-
 stiglionne ἔγραφε κατὰ τὸ 1525: «Οἱ Γάλλοι περὶ πολλοῦ
 ποιούμενοι τὴν χρῆσιν τῶν ὀπλῶν ἐν οὐδενὶ τίθενται

λόγω πᾶν ἄλλο ἔργον, ὥστε ὄχι μόνον παρορῶσι τὰ γράμματα ἀλλὰ καὶ ἀποτροπιάζονται αὐτά· τοὺς δὲ πεπαιδευμένους θεωροῦσιν ὡς τὴν ἐσχάτην ἰλὺν τῆς κοινωνίας, τὸ ὄνομα τοῦ λογίου ἀποκρούοντες ὡς ὕβριν ἐσχάτην».

Γενικῶς δὲ ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ ἡ δίαίτα εἶναι ἀκόμη φεουδαλική, καὶ οἱ ἄνθρωποι δίκην ἀγρίων καὶ εὐρώστων κτηνῶν μόνον μέλημα ἔχουσι τὸ τρώγειν, πίνειν, μάχεσθαι, ἀσκεῖσθαι. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἡ Ἰταλία εἶναι χώρα σχεδὸν νεωτέρα. Ἐπικρατησάντων τῶν Μεδίκων, ἡ εἰρήνη ἐγκαθίσταται ἐν Φλωρεντία· ἀστοὶ βασιλεύουσι, καὶ βασιλεύουσιν ἡσύχως· ὡς οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν Μεδικοὶ, εἶναι βιομήχανοι, ἔμποροι, τραπεζίται, κερδαίνοντες δὲ χρήματα δαπανῶσιν αὐτὰ ὡς ἄνθρωποι ἀνεπτυγμένοι. Αἱ τραγικαὶ συμφοραὶ τοῦ πολέμου δὲν ἀπασχολοῦσιν αὐτοὺς ὡς ἄλλοτε. Πολεμοῦσι διὰ μισθοφόρων (condottières), οὗτοι δὲ ὡς ἔμποροι κερδοσκοποὶ περιορίζονται μόνον εἰς ἱππασίας· ἐὰν δὲ τις αὐτῶν ἐφρονεύετο, ἦτο τυχαῖον γεγονός. Ἀναφέρονται μάχαι, καθ' ἃς πίπτουσι τρεῖς ἢ καὶ εἷς μόνον στρατιώτης. Ἡ διπλωματία ἀντικαθιστᾷ τὴν βίαν. «Οἱ Ἰταλοὶ δυνάσται, λέγει ὁ Μακιαβέλης, νομίζουσιν ὅτι μόνη ἀρετὴ τοῦ ἡγεμόνος εἶναι τὸ ἐκτιμᾶν δεόντως ἕντινι συγγραφῇ κατάλληλον ἀπάντησιν, τὸ συντάπτειν ὀρθῶς ἐπιστολήν, τὸ ἐκφράζεσθαι ζωηρῶς καὶ μεθ' ἀβρότητος, τὸ τεκταίνειν δόλους, τὸ κοσμεῖσθαι διὰ πολυτίμων λίθων καὶ χρυσοῦ, τὸ καυκλίνεσθαι καὶ τρώγειν πολυτελέστερον τῶν ἄλλων καὶ τρυφᾶν μυριοτρόπως». Καθίστανται εἰδήμονες, λόγιοι, ἐρασταὶ τῶν σοφῶν διαλόγων. Πρῶτον τότε ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἡ κοινωνία παρέχει τὰ πρωτεῖα εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῆς διανοίας. Οἱ ἐπισημότατοι τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ἐγκυκλοπαιδικοί, ἐνθουσιώδεις ἐπανορθωταὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς παιδείας, ὁ Πότζιο, ὁ Φίλελφο, ὁ Μακ-

σίλιος Φιτσίνο, ὁ Πικδελαμιράνδολα, ὁ Καλχονδύλη, ὁ Ἑρμόλαος Βάρβαρο, ὁ Λαυρέντιος Βάλλα, ὁ Πολιτιανός. Ἐρευνῶσι τὰς βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης, ἵνα ἀνακαλύψωσι καὶ δημοσιεύσωσι τὰ χειρόγραφα· οὐ μόνον ἀναγινώσκουσι καὶ μελετῶσιν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐμπνέονται ὑπ' αὐτῶν, γίνονται ἀρχαῖοι τὸν τε νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, γράφουσι λατινιστὶ σχεδὸν ἐπίσης καθαρῶς, ὡς οἱ σύγχρονοι τοῦ Κικέρωνος καὶ Βιργιλίου. Τὸ ὕφος δὲ μιᾶς καθίσταται γάλλιστον, ἡ δὲ διάνοια ἀκμαία. Ὅτε δὲ παραιτήσαντες τοὺς φορτικούς ἐξαμέτρους καὶ τὰ ἐξωδημένα ἐπιγράμματα τοῦ Πετράρχου διεξέρχονται τὰ κομποροεπῆ τοῦ Πολιτιανοῦ δίστιχα καὶ τὸν γλαφυρὸν πεζὸν λόγον τοῦ Βάλλα, αἰσθάνονται ἡδονὴν οἷον εἰ φυσικὴν. Οἱ δάκτυλοι καὶ τὸ οὖς παρακολουθοῦσιν ἀκουσίως τοὺς γοργῶς βαίνοντας ποιητικούς δακτύλους καὶ τὴν εὐρείαν ἀνάπτυξιν τῶν ῥητορικῶν περιόδων. Τὸ τῆς γλώσσης ἰδίωμα καθίσταται εὐγενὲς συγχρόνως καὶ σαφές, καὶ ἡ παιδεία, μεταβαίνουσα ἐκ τῶν μονῶν εἰς τὰ ἀνάκτορα, παύει νὰ εἶναι μηχανὴ φλυαρίας καὶ μεταβάλλεται εἰς ὄργανον τέχνης.

Τῶ ὄντι οἱ σοφοὶ οὗτοι δὲν ἀποτελοῦσιν ἄγνωστόν τινα τάξιν, ἔγκλειστον ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ μακρὰν τῆς εὐνοίας τοῦ κοινοῦ. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ὁ τίτλος τοῦ πεπαιδευμένου εἶναι ἀποχρῶν, ἵνα ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν καὶ τὰ δῶρα τῶν ἡγεμόνων. Ὁ δούξ Λουδοβίκος Σφόρζα ἐν Μιλάνῳ προσκαλεῖ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν αὐτοῦ τὸν Νερουλᾶν καὶ τὸν Δημήτριον Καλχονδύλη, ἐκλέγει δὲ ὑπουργὸν τὸν σοφὸν Σέκκον Σιμονέτο. Ὁ Λεονάρδος Ἀρετῖνο, ὁ Πότζιο, ὁ Μακιαβέλης εἰσὶν ἐκ περιτροπῆς γραμματεῖς τῆς Φλωρεντινῆς Δημοκρατίας, ὁ Ἀντώνιος Βακκαδέλλη εἶναι γραμματεὺς τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Πάπας Νικόλαος Ε' εἶναι ὁ μέγιστος προστάτης τῶν Ἰταλῶν λογίων. Εἰς τούτων πέμπει χειρόγραφον ἀρχαῖον τῷ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως, ὁ δὲ βα-

σιλεύς εὐχαριστεῖ αὐτὸν ἐπὶ τῷ δωρήματι, περὶ πολλοῦ ποιούμενος αὐτό. Κοσμάς ὁ Μέδικος ἵδρυσεν Ἀκαδημίαν φιλοσοφικήν, καὶ ὁ Λαυρέντιος ἀνανεοῖ τὰ πλατωνικὰ συμπόσια. Ὁ φίλος αὐτοῦ Λανδῖνο συντάσσει διαλόγους, ἐν οἷς τὰ πρόσωπα, πρὸς ἀναψυχὴν μεταβάντα εἰς τὴν μονὴν Camaldoli, ἐρίζουσιν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας περὶ τοῦ ἂν ὁ πρακτικὸς ἢ ὁ θεωρητικὸς βίος εἶναι ὑπερτερος. Πέτρος ὁ τοῦ Λαυρεντίου συνιστᾷ διαγωνισμὸν περὶ τῆς ἀληθοῦς φιλίας ἐν Santa Maria del Fliore καὶ δορίζει γέρας τῷ νικητῇ ἀργυροῦν στέμμα. Οἱ ἡγέται τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς πολιτείας προσκαλοῦσι παρ' ἑαυτοῖς τοὺς φιλοσόφους, τοὺς καλλιτέχνας, τοὺς σοφούς, τοῦτο μὲν τὸν Πικ δὲ λὰ Μιράνδολα, τὸν Μαρσίλιον Φιτσῖνο, τὸν Πολιτιανόν, τοῦτο δὲ τὸν Λεονάρδον ντὰ Βίντσι, τὸν Μερουλά, τὸν Πομπώνιον Λαῖτο, ἵνα συζητήσωσι μετ' αὐτῶν ἐν αἰθούσῃ κοσμημένῃ διὰ προτομῶν πολυτίμων, ἀναδιφοῦντες τὰ ἀνακαλυφθέντα χειρόγραφα τῆς ἀρχαίας σοφίας, ἐν γλώσση ἀνθηρᾷ καὶ ἐπιμεμελημένῃ, ἄνευ ἐθιμοταξίας, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὴν κοινωνικὴν τάξιν μετὰ τῆς φιλόφρονος καὶ εὐγενοῦς φιλομαθείας, ἣτις εὐρύνουσα καὶ ἰσοπεδοῦσα τὴν ἐπιστήμην μεταβάλλει τὸν κύκλον τῶν σχολαστικῶν ἐρίδων εἰς τελετὴν τῶν σκεπτομένων ἀνθρώπων.

Οὐδὲν ἄρα παράδοξον ἂν ἡ δημόδης γλῶσσα ἀπὸ τοῦ Πετράρχου σχεδὸν ἐγκαταλειμμένη ἐγένετο ἢ παραγωγὸς νέας φιλολογίας. Λαυρέντιος ὁ Μέδικος, ὁ κορυφαῖος τραπεζίτης καὶ ὁ πρῶτος τῆς πόλεως ἄρχων, εἶναι ὁ πρῶτος τῶν νέων Ἰταλῶν ποιητῶν. Ἐφάμιλλοι αὐτοῦ ὁ Πούλση, ὁ Βοϊάρδο, ὁ Βέρνη, μικρὸν δὲ ὕστερον ὁ Βέμπο, ὁ Μακιαβέλλης. ὁ Ἀριόστος εἶναι τὰ τέλεια πρότυπα τῆς ἀμέμπτου καλλιλογίας, τῆς σοβαρᾶς βωμολόχου φαντασίας, τῆς εὐτραπέλου εὐφυΐας, τῆς δηκτικῆς σατύρας καὶ τῆς βαθείας σκέψεως. Τούτους δ' ἀκολουθοῦν πολυάριθμοι μυθολόγοι, σκῶπται, φιλήδονοι, ὅ

Βιβιένα, εἶτα δὲ ὁ Ἀρετῖνο, ὁ Φράγκο, ὁ Βάνδελο, προσελκύοντες τὴν εὐνοίαν τῶν ἡγεμόνων καὶ τὸν θαυμασμὸν τοῦ κοινοῦ, διὰ τῆς ἐλευθεροστομίας, τῆς ἀγγινοίας καὶ τῶν ἐπιγραμμάτων αὐτῶν. Ἡ ὠδὴ (sonnet) εἶναι ὄργανον ἐπαίνου ἢ σατύρας εἰς ὄλους προσιτόν. Οἱ καλλιτέχνη ποιοῦνται χρῆσιν αὐτῆς. Ὁ Τσελλίνη διηγεῖται ὅτι, ὅτε ἐδημοσιεύθη ὁ Περσεὺς αὐτοῦ, ἐγένοντο εἴκοσι προγράμματα τὴν πρώτην ἡμέραν. Δὲν ἐγένετο τότε τελειτὴ τελεία, οὔτε συμπόσιον ἄξιον λόγου ἄνευ ποιήσεως· ἡμέραν τινὰ ὁ Πάπας Λέων ὁ Ι' ἔδωκε 500 δουκᾶτα εἰς τὴν ποιητὴν Tebaldeo δι' ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἤρρεσεν. Ἐτερος ἐν Ῥώμῃ ποιητῆς, ὁ Βερνάρδος Ἀκκόλτη, ὁσοῦτον ἐθαυμάσθη, ὥστε, ὅτε προεκήρυσσε δημοσίαν ἀνάγνωσιν, ἔκλειον τὰ καταστήματα, ἵνα μεταβῶσι πρὸς ἀκρόασιν αὐτοῦ· ἀνεγίνωσκεν ἐν μεγάλῃ αἰθούσῃ, καιομένων λαμπάδων, ἐν ἧ παρῆσαν οἱ ἱεράρχαι, περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ τῆς ἐλβετικῆς φρουρᾶς· ἐκάλουν αὐτὸν Μοναδικόν. Οἱ λίαν εὐφυεῖς αὐτοῦ στίχοι ἦσαν μεστοὶ νοημάτων μετὰ περιεργίας ἐξευρημένων, τὰ δὲ φιλολογικὰ ταῦτα ἀνθὴ παρεμφερῆ πρὸς τοὺς ἤχους, δι' ὧν οἱ Ἴταλοὶ ἀοιδοὶ κοσμοῦσι τὰ τραγικὰ αὐτῶν μέλη, τοῖς πᾶσι καταληπτά, ἐπέσυρον τὰς ὁμοθύμους ἐπευφημίας.

Τοιαύτη ἐπεφάνη φιλόκαλος καὶ γενικὴ παιδείσις ἐν Ἰταλίᾳ μετὰ τῆς νέας τέχνης. Θέλω προσπαθῆσαι νὰ καταστήσω αὐτὴν μᾶλλον ψηλαφητὴν οὐχὶ διὰ γενικῶν φράσεων, ἀλλὰ δι' εἰκόνας πλήρους· διότι μόνον συγκεκριμένον γεγονὸς καθίστησιν ἀκριβεῖς τὰς ἰδέας. Ὑπάρχει βιβλίον τι τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀπεικονίζον τὸν εὐπατρίδην καὶ τὴν εὐγενῆ δέσποιναν, τουτέστι τὰ δύο πρόσωπα, ἅτινα οἱ σύγχρονοι ἐδύναντο νὰ ἀπομιμηθῶσι· περὶ τὰς ἰδανικὰς ταύτας μορφὰς στρέφονται κατὰ διαφόρους ἀποστάσεις αἱ πραγματικαὶ μορφαί· θέμα αὐτοῦ εἶναι αἶθουσα (salon) τοῦ ἔτους 1500 μετὰ τῶν ξενιζομένων ἐν αὐτῇ, τῶν διαλόγων, τῆς διακοσμήσεως, τῶν χορῶν, τῆς

μουσικῆς, τῶν ἀστειολογιῶν, τῶν συζητήσεων αὐτῆς, ἀληθῶς μὲν εὐπρεπεστέρα, ἱπποτικωτέρα καὶ πνευματικωτέρα τῶν τῆς Ῥώμης καὶ Φλωρεντίας, ἀλλ' ὅμως ἀπεικονιζομένη μετ' ἀληθείας καὶ παρέχουσα πλήρη ἔννοιαν τῆς ἀγνοιάτης καὶ εὐγενεστάτης ἰσορροπίας προσώπων πεπαιδευμένων καὶ ὑπερόχων. Ἴνα τις φαντασθῆ αὐτήν, ἀρκεῖ νὰ ἀναδιφήσῃ il Cortegiano τοῦ κόμητος Βαλτάσαρ Καστιλιώνη.

Ὁ κόμης Καστιλιώνη ἦτο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γουϊδου Οὐβέρδου, δουκὸς τοῦ Οὐρβίνου, εἶτα δὲ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Francesco Maria Delle Rovere, καὶ συνέγραψε τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς ἀνάμνησιν τῶν διαλόγων, ὧν ἠκροάσατο παρὰ τῷ πρώτῳ αὐτοῦ κυρίῳ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δούξ Γουϊδο ἦτο φιλάσθενος καὶ παρόλυτος ἐκ ῥευματισμῶν, ἡ μικρὰ αὐλὴ συνήρχετο τὴν ἑσπέραν εἰς τὰ δώματα τῆς συζύγου αὐτοῦ, τῆς δουκίσσης Ἐλισάβετ, γυναικὸς ἑναρέτου καὶ εὐφυοῦς. Πέριξ αὐτῆς καὶ τῆς στενωπότητος αὐτῆς φίλης Αἰμιλίας Πίας συνήρχετο πληθὺς διαπρεπῶν ἀνδρῶν, πανταχόθεν τῆς Ἰταλίας συρροόντων. Ὁ Καστιλιώνη, ὁ Βερνάρδος, ὁ Ἀκκόλτης Ἀρέξο, διάσημος ποιητής, ὁ Βέμπο, ὁ ὕστερον γενόμενος γραμματεὺς τοῦ Πάπα καὶ καρδινάλιος, ὁ ἄρχων Ὀκταβιανὸς Φρεγόζη, ὁ Ἰουλιανός, ὁ Μέδικος καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ὁ Πάπας Ἰούλιος ὁ Β' ἐξενίσθη ἐπὶ τινα χρόνον, διερχόμενος ἐκεῖθεν ὁ τόπος καὶ οἱ διάλογοι ἦσαν ἄξιοι τοιούτων προσώπων. Συνήρχοντο εἰς μεγαλοπρεπὲς μέγαρον οἰκοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ δουκός, ὅπερ «κατὰ τὸ λέγειν» πολλῶν, ἦτο τὸ κάλλιστον ἐν Ἰταλίᾳ. Οἱ θάλαμοι ἦσαν λαμπρῶς κοσμημένοι δι' ἀργυρῶν ἀγγείων, χρυσῶν καὶ μεταξωτῶν παραπετασμάτων, ἀρχαίων ἀγαλμάτων καὶ προτομῶν, γραφῶν τοῦ Pietro della Francesca καὶ τοῦ Giovanni Santi, πατρὸς τοῦ Ῥαφαήλ. Πολυπληθὴς δ' ἔκειτο συλλογὴ λατινικῶν, ἑλληνικῶν, ἑβραϊκῶν βιβλίων, ἐξ ἀπάσης τῆς Εὐρώπης κομισθέντων καὶ πολυτελῶς κεκο-

ισμημένων ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ περιεχόμενον δι' ἐπιχρύ-
 σων καὶ ἐπαργύρων ἐπικαλυμμάτων. Ἦτο αὕτη ἡ χαριε-
 στέρα αὐλὴ τῆς Ἰταλίας. Ἀδιάκοποι τελεταί, χοροί, ἀγῶ-
 νες ἵπποτικοί, μονομαχίαι, συνεντεύξεις. «Οἱ εὐάρεστοι
 διάλογοι καὶ αἱ σάφρονες τέρψεις τοῦ οἴκου τούτου, λέ-
 γει ὁ Καστιλιώνη, καθίστων αὐτὸν ἀληθὲς ἐνδιαίτημα
 τοῦ Εὐφροσύνου βίου». Συνήθως, ἀφ' οὗ ἐδείπνουν καὶ
 ἐχόρευον, ἔλυον γρίφους· ταύτας δὲ τὰς παιδιάς διεδέ-
 χοντο διάλογοι οἰκειότεροι, σοβαροὶ ἅμα καὶ εὐτράπελοι,
 ὧν ἡ δούκισσα μετεῖχεν. Οὐδεμία ἐθιμοτυπία· ἐλάμβανον
 ἔδρας κατὰ τὸ δοκοῦν· ἕκαστος ἐκάθητο παρὰ τινι δε-
 σποίνῃ, ὃ δὲ διάλογος οὐδὲν εἶχε τὸ βεβιασμένον καὶ κα-
 νονικόν, ἢ ἀγχίνοια καὶ ἢ πρωτοτυπία εὕρισκον ἐλεύθε-
 ρον τὸ στάδιον. Ἐσπέραν τινὰ παρακληθεῖς ὁ Βερνάρδος
 Ἀκκόλη αὐτοσχεδιάζει ὠραίαν ὠδὴν πρὸς τιμὴν τῆς δου-
 κίσης, εἶτα ἡ δούκισσα προσκαλεῖ τὴν δέσποιναν Μαρ-
 γαρίταν καὶ τὴν δέσποιναν Κωνσταντίαν Φρεγόρα νὰ χο-
 ρεύσωσιν. Ἐγείρονται αὐταί, τοῦ δὲ εὐνοουμένου μουσι-
 κοῦ Βαρλέττα ἀρμόσαντος τὰ ὄργανα αὐτοῦ, ὄρχοῦνται
 ἐρρυθμῶς, πρῶτον μὲν ἐν βήματι σοβαρῶ, εἶτα δὲ ζωη-
 ροτέρῳ. Περὶ τὸ τέλος τῆς τετάρτης ἡμέρας, ἀφοῦ ὀλό-
 κληρον τὴν νύκτα λεληθότως διῆλθον ἐν τερπνοῖς διαλό-
 γοις, παρετήρησαν, ὅτι προσήγγιζεν ἡ ἡμέρα. «Ἀνέωξαν
 »τὰ παράθυρα τῶν ἀνακτόρων τὰ βλέποντα πρὸς τὴν ὑψη-
 »λὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Κάταρη καὶ εἶδον ὅτι ἐξ ἀνατο-
 »λῶν ὑπέφωσκεν ἡ ῥοδοδάκτυλος ἠώς. Ὅλοι οἱ ἀστέρες
 »ἐσβέσθησαν, πλὴν τῆς γλυκείας Ἀφροδίτης, ἣτις κατέ-
 »χει τὸ ὄριον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός· ἐξ αὐτῆς ἐφαί-
 »νετο προσπνέων ζέφυρος εὐώδης, διὰ τῆς ζωογόνου αὐ-
 »τοῦ δρόσου πληρῶν τὸν ὀρίζοντα καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ψιθυ-
 »ρίζοντος δάσους τῶν περικειμένων γηλόφων ἐξεγείρων
 »τὰς μαγευτικὰς ἀρμονίας τῶν ἡδυλάλων πτηνῶν».

Ἐκ τοῦ τεμαχίου τούτου δύνασθε νὰ κρίνητε πόσον
 ὁ λόγος εἶναι εὐάρεστος, κομψὸς καὶ ἀνθηρὸς. Ὁ Βέμ-

πο, εἷς τῶν διαλεγομένων, εἶναι ὁ ἀκριβέστατος, ὁ δι-
 δακτικώτατος, ὁ γλαφυρώτατος τῶν Ἰταλῶν πεζογράφων.
 Ἐνάλογος πρὸς τοῦτον εἶναι τῶν διαλόγων ὁ τόνος. Φι-
 λοφρονήσεις συνεχεῖς, ἔπαινοι πρὸς τὰς γυναῖκας διὰ τὴν
 καλλονὴν, τὴν χάριν, τὴν ἀρετὴν αὐτῶν, ἔπαινοι πρὸς
 τοὺς ἄνδρας διὰ τὴν γενναιότητα, τὰς γνώσεις, τὴν εὐ-
 φυΐαν αὐτῶν. Ἄπαντες σέβονται ἀλλήλους, φίλα λέγον-
 τες, ὅπερ ἐστὶν ὁ μέγας νόμος τῆς καλῆς ἀγωγῆς καὶ τὸ
 εὐγενέστατον θέλημα τῆς καλῆς ἀγαθῆς κοινωνίας.
 Ἄλλ' ὅμως ἡ φιλοφροσύνη δὲν ἀποκλείει τὴν φαιδρό-
 τητά. Ὡσὰν ὄρεκτικὸν εὐρίσκει τις ἐνίοτε μικρὰς ἔριδας,
 ἀκροβολισμούς· πρὸς δὲ τούτοις εὐφυολογίας, ἀστεϊ-
 σμούς, ἀνέκδοτα, ζωηρὰ καὶ εὐτράπελα διηγημάτια. Ἐνῶ
 ἐπειρῶντο νὰ ἐξηγήσωσι τίς ἡ ἀληθὴς περὶ τοὺς τρόπους
 εὐπρέπεια καὶ κομψότης, δέσποινά τις οἶονεὶ διακρουο-
 μένη τὰ λεγόμενα, διηγεῖται ὅτι ἐσχάτως ἀνὴρ ἀρχαιο-
 προπῆς, πολεμιστῆς καὶ ἐν τραχείᾳ διαβιώσας διαίτη,
 ἐπισκεφθεὶς αὐτήν, ἀπηρίθμησε πόσους ἐφόνευσε πολε-
 μίους, εἶτα δ' ἐκδηλῶν τὸ πρᾶγμα διὰ σχημάτων, ἠθέ-
 λησε νὰ ἐξηγήσῃ αὐτῇ, πῶς μετεχειρίζοντο τὰ ξίφη ἐκ
 διαλήψεως καὶ ἐκ καταφορᾶς. Ὁμολογεῖ μειδιῶσα, ὅτι
 ἦν ἀνήσυχος καὶ ἔβλεπε συνεχῶς πρὸς τὴν θύραν φοβου-
 μένη, μὴ φονεύσῃ αὐτήν. Ἀπειρία τοιούτων ἀστειοτή-
 των μετριάξουσι πολλάκις τὴν σοβαρότητα τοῦ διαλό-
 γου. Ἄλλ' ἡ σπουδαιότης οὐχ ἦττον ὑφίσταται. Οἱ ἄν-
 δρες γινώσκουσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν,
 εἶναι ἐγκρατεῖς τῆς ἱστορίας καὶ ἐντριβεῖς εἰς τὴν φιλο-
 σοφίαν τῶν σχολῶν. Αἱ γυναῖκες παρεμβαίνουν, ἐπιτι-
 μῶσι καὶ προσκαλοῦσιν αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθουν εἰς θέματα
 μᾶλλον ἐγκόσμια· δὲν αἰσθάνονται πολὺν ἔρωτα πρὸς
 τὸν Ἀριστοτέλη, Πλάτωνα καὶ τοὺς στυγνοὺς αὐτῶν σχο-
 λιαστάς, οὐδὲ ἀγαποῦν τὰς θεωρίας περὶ τοῦ ψυχροῦ καὶ
 θερμοῦ, τοῦ σχήματος καὶ τῆς οὐσίας. Παραχρῆμα οἱ
 διαλεγόμενοι στρέφουν τὸν λόγον εἰς τερπνότερα ἀντι-

κείμενα, ζητοῦντες συγγνώμην διὰ τὴν σχολαστικότητα καὶ μεταφυσικὴν αὐτῶν μετὰ φιλοφροσύνης καὶ εὐτραπέ-
 λισς. Ἄλλως δὲ καὶ ὁσάκις ἦτο φλογερὸν τὸ ζητούμενον
 θέμα καὶ ζωηρὰ ἢ ἔρις οὐδόλως παραξετρέποντο τοῦ κομ-
 ψοπροεποῦς καὶ φιλόφρονος λόγου. Εἶναι φειδωλοὶ περὶ
 τὴν ιδιότητα τῶν ἐκφράσεων, ἀκριβολόγοι ὡς οἱ καλλιε-
 πεῖς θαμῶνες τοῦ μεγάρου Rambouillet, σύγχρονοι τοῦ
 Vaugelas καὶ ἰδρυταὶ τῆς κλασσικῆς ἡμῶν φιλολογίας.
 Ἄλλ' ἢ διάνοια αὐτῶν εἶναι ποιητικωτέρα, ὡς ἡ γλῶσσα
 μελωδικωτέρα. Διὰ τῆς δαψιλοῦς ἐμμελείας καὶ τῶν λιγυ-
 ρῶν καταλήξεων ὁ Ἰταλὸς προσδίδει τὴν καλλονὴν καὶ
 τὴν ἀρμονίαν εἰς πράγματα συνήθη τοῦ βίου, καὶ περι-
 βάλλει δι' εὐγενοῦς καὶ ἀβροῦ χρώματος ἀντικείμενα,
 ἅτινά εἰσιν ἀπολύτως ὡραῖα. Πρόκειται περὶ τῆς ἀπεικο-
 νίσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ γήρους· ὁ λόγος ὡς ὁ ἰτα-
 λικὸς οὐρανὸς διαχέει χρυσοῦν φῶς καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔτι
 τῶν ἐρειπίων, καὶ μεταβάλλει θέμα πένθιμον εἰς εὐγενῆ
 εἰκόνα.

«Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τοῦ βίου μαραίνονται καὶ
 »πίπτουν μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας τὰ ἡδύπνοα ἄνθη τῆς
 »χαρᾶς, ὡς τὰ φθινοπωρινὰ φύλλα τῶν δένδρων. Ἄντι
 »τῶν αἰθρίων καὶ καθαρῶν λογισμῶν ἐνσκήπτει ὡς θο-
 »λερὸν νέφος ἢ ἀθυμία, συμπαρομαρτουσῶν μυρίων
 »συμφορῶν, ὥστε ὄχι μόνον τὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ ὁ νοῦς
 »πάσχει, διατηρῶν μόνον ἐκ τῆς παρωχημένης εὐτυχίας
 »ἀνάμνησιν ἰσχυρὰν καὶ τὴν εἰκόνα τῶν ποθητῶν χρό-
 »νων τῆς νεαρᾶς ἡλικίας, εἰς ἣν ἀνατρέχοντες διὰ τῆς φαν-
 »τασίας, νομίζομεν ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ πάντα τὰ
 »ὄντα πανηγυρίζουσι καὶ προσμειδιῶσι καὶ ὅτι ἐν τῇ
 »ψυχῇ ἡμῶν ὡς ἐν ἀνθηρῷ καὶ μυροβόλῳ κήπῳ θάλλει
 »τὸ γλυκὺ ἔαρ τῆς φαιδρότητος. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐν τῇ
 »ψυχρᾷ ὥρᾳ τοῦ βίου ἡμῶν, ὁ ἥλιος κλίνῃ πρὸς δύσιν,
 »στερῶν ἡμᾶς πάσης τέρψεως, προτιμότερον ἴσως ἦθε-

»λέν εἶσθαι νὰ συναπολέσωμεν καὶ τὴν μνήμην καὶ εὐ-
»ρωμεν τέχνην, διδάσκουσας ἡμᾶς τὴν λήθην».

Τὸ τῆς συζητήσεως θέμα δὲν ἀσχημίζει τὸν διάλογον.
Ἐκαστος τῆ αἰτήσῃ τῆς δουκίσεως ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξηγήσῃ
τινὰς τῶν ἀρετῶν, αἵτινες συγκροτοῦσι τὸν τέλειον εὐπα-
τροίδην καὶ τὴν δεσποιναν· ζητοῦσι τίς ἢ ἀρμόζουσα μᾶλ-
λον ἀγωγή πρὸς διάπλασιν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς,
ὄχι μόνον διὰ τὰς λειτουργίας τῆς πολιτικῆς κοινωνίας,
ἀλλὰ καὶ τὰς τέρψεις τοῦ ἐγκοσμίου βίου. Παρατηρή-
σατε τί ἀπῆτουν τότε παρὰ τοῦ καλῶς ἀνατεθραμμένου
ἀνθρώπου, ὅποιαν ἀβρότητα, ὀξύτητα διανοίας, ποικι-
λίαν γνώσεων! Νομίζομεν, ὅτι εἴμεθα λίαν πολιτισμένοι,
καὶ ὅμως μετ' ἀγωγήν καὶ παιδευσιν τριακοσίων ἐτῶν
δυνάμεθα ἔτι νὰ ἀρυσθῶμεν παρ' ἐκείνων παραδείγματα
καὶ διδασκαλίαν.

«Ἀπαιτῶ, ἵνα ὁ ἡμέτερος αὐλικὸς εἶναι πλέον ἢ με-
»τρίως πεπαιδευμένος, τοῦλάχιστον ἐγκρατῆς τῆς ἐγκυ-
»κλίου μαθήσεως, νὰ γινώσκῃ ὄχι μόνον τὴν Λατινικὴν
»ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἔνεκα τῆς πληθύος
»καὶ τῆς ποικιλίας τῶν θείων συγγραφῶν, αἵτινες ὑπάρ-
»χουν ἐν τῇ γλώσσει ταύτῃ. Νὰ εἶναι ἰ γνώστης τῶν ποιη-
»τῶν, ὀητόρων καὶ ἱστορικῶν, καὶ ἡσκημένος εἰς τὸ γρά-
»φειν πεζῶς τε καὶ ἐμμέτρως, κυρίως εἰς τὴν λαλουμένην
»ἡμῶν γλῶσσαν· διότι πλὴν τῆς ἰδίας τέρψεως οὐδέποτε
»θ' ἀμοιρήσῃ χαριτολογιῶν πρὸς τὰς κυρίας, αἵτινες ἀρέ-
»σκονται εἰς ταύτας.

»Οὐδόλως ἤθελον εἶσθαι εὐχαριστημένος, ἐὰν ὁ ἡμέ-
»τερος ἰπτότης δὲν εἶναι καὶ μουσικός, πρὸς δὲ τῇ ἰκανό-
»τητι τοῦ κατανοεῖν καὶ ἀναγινώσκειν τὰ βιβλία δὲν γι-
»νώσκῃ νὰ παίξῃ διάφορα μουσικὰ ὄργανα... διότι ἡ
»μουσικὴ ὄχι μόνον ἀποδιώκει καὶ περιστέλλει τὰς λύ-
»πας, ἀλλὰ καὶ τέρπει τὰς δεσποίνας, ὧν αἱ τρυφεραὶ
»καὶ εὐάλωτοι καρδίαι εὐκόλως πληττόμεναι ὑπὸ τῆς ἀρ-
»μονίας πληροῦνται εὐφροσύνης». Δὲν εἶναι ἀναγκαῖα

ἔκτακτος ἰδιοφυΐα· τὰ προτερήματα πρέπει νὰ ἐπιδιώκη καὶ ἀποκτᾷ οὐχὶ ἐκ σχολαστικότητος, ἀλλ' ὅπως καθίσταται ἀρεστὸς τοῖς ἄλλοις, οὐδὲ νὰ προκαλῆ ἐπαίνους, ἀλλὰ μόνον νὰ προξενῇ ἡδονήν. Διὰ τοῦτο οὐδεμιᾶς τῶν τεχνῶν τεχνῶν πρέπει νὰ εἶναι ἄγευστος.

» Ἀκόμη δὲ καὶ τοῦτο ἐκτιμῶ διαφερόντως, ὅπερ κατ' οὐδένα λόγον πρέπει νὰ παραμελήσῃ ὁ ἡμέτερος ἱππό- της, τὴν γνῶσιν τῆς ζωγραφικῆς». Εἶναι αὕτη ἐγκαλλώ- πισμα τοῦ ἀνωτέρου καὶ εὐγενοῦς βίου καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ πᾶς ὁ μὴ παιδείας ἀμοιρῶν πρέπει νὰ προσηλωθῇ εἰς αὐτήν, ὡς προσηλοῦται εἰς πᾶν ὅ,τι ὠραῖον. Ἄλλ' ὅμως ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ὑπερβολὴ εἶναι φευκτὴ. Τὸ ἀληθὲς πλεονέκτημα, ἡ ὑπέροχος τέχνη εἶναι τὸ διαγνω- στικόν, «σύνεσις τις, κρίσις ὀρθή, ἡ κατανόησις τοῦ πρέ- ποντος καὶ μὴ πρέποντος. Ὡς ἐν παραδείγματι, καὶ ὅταν ὁ ἡμέτερος εὐπατρίδης γινώσκῃ ὅτι οἱ ἀπευθυνόμενοι αὐτῷ ἔπαινοι εἶναι ἀληθεῖς, πρέπει νὰ μὴ ἀποδέχῃται αὐτοὺς φανερῶς. . . ἀλλὰ μᾶλλον ν' ἀποκρούῃ μετριο- φρόνως, δεικνύων πάντοτε, καὶ πράγματι θεωρῶν κύ- ριον αὐτοῦ ἔργον τὸ τῶν ὄπλων, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἀποδεχόμενος πλεονεκτήματα ὡς κοσμήματα τοῦ ἐπαγ- γέλματος τούτου. Ὁρχούμενος δὲ παρόντων πολλῶν καὶ ἐν πολυπληθεῖ ὁμηγύρει, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τηρῇ εἰ- δὸς τι ἀξιοπροεπείας, μετριοφροσύνης διὰ κινήσεων ἀβιά- στων καὶ χαριέντων. Παίζων δὲ μουσικόν τι ὄργανον, πρέπει νὰ δεικνύῃ, ὅτι τοῦτο πράττει χάριν ἀναψυχῆς καὶ ὥσει ἠναγκασμένος, καίπερ δὲ ἀριστοτέχνης ὢν, πρέπει ν' ἀποκρούπῃ οὖς πρὸς τοῦτο κατέβαλε πόνους καὶ με- λέτας, προσποιούμενος ὅτι δὲν ἀποδίδει πολλὴν ἀξίαν εἰς τὸ πλεονέκτημα τοῦτο, ὅπως τύχη τῆς ὑπολήψεως τῶν ἄλλων». Διότι ἡ ἐπίδειξις δεξιότητος ἀρμόζει μόνον εἰς τοὺς ἐπαγγελματίας. Σεβόμενος δ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλ- λους, ἃς εἶναι ἐγκρατής, κύριος ἑαυτοῦ. Τὸ πρόσωπον αὐ- τοῦ πρέπει νὰ ἐκφράζῃ ἀταραξίαν, ὡς τὸ τοῦ Ἴσπανοῦ.

Μετ' εὐσχημοσύνης καὶ κομψότητος ἐνδεδυμένος ὡς ἀρμόζει εἰς ἄνδρα καὶ οὐχὶ εἰς γυναῖκα, δέον νὰ προτιμᾷ τὸ μέλαν χρῶμα, ὡς ἐμφαῖνον χαρακτηῖρα σοβαρὸν καὶ θετικόν. Ὡσαύτως δὲ δὲν πρέπει νὰ παρασύρηται ὑπὸ τῆς χαρᾶς ἢ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τῆς ὀργῆς ἢ τοῦ ἐγωισμοῦ. Δέον ν' ἀποφεύγη τοὺς ὀνειδισμούς, τοὺς τραχεῖς λόγους, τὰς λέξεις, αἰτινες προκαλοῦν τὸ ἐρύθημα τῶν κυριῶν. Νὰ εἶναι εὐγενής, συγκαταβατικὸς καὶ φιλόφρων πρὸς τοὺς ἄλλους. Καὶ δύναται μὲν νὰ λέγη λόγους ἀστείους καὶ διηγῆται ἱστορίας εὐτραπέλους, ἀλλὰ πάντοτε μετ' εὐπρεπείας. Ἄριστος γνώμων τῶν πράξεων αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἀρέσκειν πρὸς τὴν εὐγενῆ δέσποιναν. Διὰ ταύτης τῆς εὐφυοῦς μεταβάσεως ἢ εἰκῶν τοῦ ἱππότου καταλήγει εἰς τὴν εἰκόνα τῆς δεσποίνης, καὶ οἱ λεπτοὶ χαρακτηῖρες τῆς πρώτης περιγραφῆς καθίστανται λεπτότεροι ἐν τῇ δευτέρᾳ εἰκόνι.

« Ἐπειδὴ οὐδεμία ἐν τῷ κόσμῳ αὐλή, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν εἶναι, δύναται νὰ ἔχη κόσμον, λαμπρότητα ἢ φαιδρότητα ἄνευ τῶν γυναικῶν, οὐδεὶς δὲ ἱππότης δύναται νὰ ἔχη χάριν, κομψότητα ἢ τόλμην, οὐδὲ λαμπρόν τι νὰ διαπράξῃ ἄνευ τῆς συναναστροφῆς, τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς εὐνοίας τῶν γυναικῶν, ἢ περὶ τοῦ ἱππότου εἰκῶν ἡμῶν ἢ ἠθέλεν εἰσθῆσι ἀτελής, ἂν μὴ αἱ κυρίαι παρενέβαινον, ἵνα δώσουν αὐτῷ μέρος τῆς χάριτος, δι' ἧς κοσμοῦσι καὶ ἐξωραΐζουσι τὸν βίον τῆς αὐλῆς.

» Λέγω ὅτι ἡ ζῶσα ἐν τῇ αὐλῇ δέσποινα πρέπει πρὸ παντὸς νὰ ἔχη ἀξιέραστον εὐπροσηγορίαν, ὅπως μετὰ χάριτος συνδιαλέγεται πρὸς πάντας, ἀπευθύνουσα λόγους ἠδέεις, εὐσχήμους, ἀρμόζοντας πρὸς τε τὸν χρόνον, τὸν τόπον καὶ τὴν ποιότητα τοῦ μετ' αὐτῆς συνδιαλεγομένου προσώπου. Τοὺς τρόπους ἤρεμος καὶ μετριόφρων ἐν πάσῃ αὐτῆς ἐνεργείᾳ, δὲν πρέπει νὰ ἀμοιρῇ καὶ τινος ζωηρότητος τῆς διανοίας, ὅπως φαίνεται ἀπηλλαγμένη πάσης νωθρότητος. Πρέπει δὲ πρὸς τούτοις νὰ μὴ στερεῖται

» ἀγαθότητος, διὰ νὰ θεωρῆται ὄχι μόνον φρόνιμος, αἰ-
 » δήμων καὶ χαρίεσσα, ἀλλὰ καὶ ἀξιέραστος, εὐμοιροῦσα
 » κρίσεως καὶ ἀβρότητας· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἴσταται εἰς
 » τὸ μέσον τῶν πραγμάτων, μὴ ἐξερχομένη τῶν ὁρίων τῆς
 » εὐπρεπείας.

» Ἡ δέσποινα, αὕτη δὲν πρέπει, ἵνα ἀποκτήσῃ ὑπό-
 » ληψιν τιμίας καὶ ἐναρέτου γυναικός, νὰ εἶναι ἐπὶ τοσοῦ-
 » τον σεμνότυφος καὶ νὰ δεικνύῃ τοσαύτην ἀποστροφὴν
 » πρὸς τὰς μετὰ τῶν ἄλλων ὁμιλίᾳς καὶ τοὺς λόγους, τοὺς
 » ὀλίγον ἐλαφρούς, ὥστε ν' ἀποφεύγῃ αὐτούς, διότι εὐκό-
 » λως δύνανται νὰ ὑποθέσωσιν ὅτι προσποιεῖται ἀυστηρό-
 » τητα, ἵν' ἀποκρύψῃ τι, ὅπερ οἱ ἄλλοι ἴσως γινώσκουν·
 » ἄλλως δὲ οἱ ἄγριοι τρόποι εἶναι πάντοτε μισητοί. —
 » Ἄλλ' ὅμως δὲν πρέπει αὕτη, ἵνα φαίνεται ἐλευθέρα καὶ
 » ἀγαστή, νὰ λέγῃ λόγους ἀπρεπεῖς δεικνύουσα ὑπερβολι-
 » κὴν οἰκειότητα καὶ φαινομένη οἷα πράγματι δὲν εἶναι.
 » Ἀκούουσα δὲ λόγους ἀπρεπεῖς, πρέπει νὰ παρίσταται
 » ἐρυθριῶσα καὶ συνεσταλμένη». Ἐὰν δὲ ἔχῃ δεξιότητά
 » τινα, δύναται νὰ μετατρέπῃ τὸν διάλογον εἰς θέματα μᾶλ-
 » λον εὐπρεπῆ. Διότι ἡ ἀγωγή αὐτῆς δὲν εἶναι πολλῶ κατω-
 » τέρα τῆς τοῦ ἀνδρός. Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ εἶναι ἐγ-
 » γράμματος, νὰ γινώσκῃ τὴν μουσικὴν, τὴν γραφικὴν, νὰ
 » χορεύῃ καλῶς καὶ νὰ συνδιαλέγῃται εὐαρέστως. — Αἱ δέ-
 » σποιναι αἱ παριστάμεναι εἰς τὸν διάλογον ἐνοῦσι τὸ πα-
 » ράδειγμα πρὸς τὸ παράγγελμα· ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ καὶ
 » ἡ εὐφυΐα αὐτῶν διάλάμπουσι μετὰ μέτρον· ἐπιδοκιμάζουσι
 » τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ Βέμπου, τὰς εὐγενεῖς πλατωνικὰς
 » αὐτοῦ θεωρίας περὶ τοῦ καθολικοῦ καὶ ἀγνοῦ ἔρωτος. Θέ-
 » λετε εὔρει ἐν Ἰταλίᾳ γυναῖκας, οἷαί εἰσιν ἡ Βικτωρία Κο-
 » λόννα, ἡ Βερονίκη Γαμβάρα, ἡ Κωνσταντία Ἀμάλφη, ἡ
 » Τουλλία τῆς Ἀραγῶνος, ἡ δούκισσα τῆς Φερράρας, αἱ
 » ὁποῖαι ὁμοῦ μὲ τὰ ἔξοχα πλεονεκτήματα κέκτηνται ὑψη-
 » λὴν μάθησιν. Ἐὰν ἤδη ἀναπολήσῃτε τὰς εἰκόνας τῆς ἐπο-
 » χῆς ταύτης, αἵτινες εἶναι ἐν τῷ Λούβρω, τοὺς ὠχρούς καὶ

σκυθρωπούς μελανείμονας Βενετούς, τὸν *Νεανίαν* τοῦ Fransia, τοσοῦτον ζωηρὸν καὶ ἀκίνητον, τὴν ἄβρὸν Ἰωάνναν τῆς *Νεαπόλεως*, τὴν ἔχουσαν κύκνειον λαμόν, τὸν *Νεανίαν* ἐν ἀγαλματίῳ τοῦ Bronzino, ἅπαντα ταῦτα τὰ νοήμονα καὶ ἤρεμα πρόσωπα, ἀπάσας τὰς πλουσίας καὶ σοβαρὰς ἐνδυμασίας, ἴσως δύνασθε νὰ συλλάβητε ἔννοιαν τῆς ἐξαιρέτου λεπτότητος, τῶν πολλῶν ἀρετῶν, τῆς ἐντελοῦς παιδεύσεως τῆς κοινωνίας ταύτης, ἣτις πρὸ τριῶν αἰώνων ἀνεκίνει τὰς ιδέας, εἶχε τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, καὶ ἦτο φιλόφρων πλειότερον ἴσως ἡμῶν.



Ἐντεῦθεν ἀγόμεθα εἰς τὴν διάκρισιν ἑτέρου στοιχείου τοῦ πολιτισμοῦ τούτου καὶ ἑτέρου ὄρου τῆς μεγάλης γραφικῆς. Ἐν ἄλλαις ἐποχαῖς, μολονότι ἡ παιδείσις ἦτο ἐπίσης λεπτὴ, ἡ γραφικὴ δὲν εἶχε παρομοίαν λαμπρότητα. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἐν παραδείγματι, οἱ ἄνθρωποι πλὴν τῶν γνώσεων τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος, συσσωρεύσαντες τριακοσίων ἐτῶν πείραν καὶ ἀνακαλύψαι εἰσὶ σοφώτεροι καὶ πολυμαθέστεροι ἢ ὅσον ἄλλοτε· καὶ ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ γραφικαὶ τέχναι ἐν τῇ συγχρόνῳ Εὐρώπῃ παράγουσι καλλιτεχνήματα ὅμοια πρὸς τὰ ἰταλικά τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως. Δὲν ἀρκεῖ ἄρα πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀριστοτεχνημάτων τοῦ ἔτους 1500 μόνη ἡ ἐξέτασις τῆς ζωηρᾶς διανοίας καὶ τῆς τελείας παιδεύσεως τῶν συγχρόνων τοῦ Ῥαφαήλ· πρέπει νὰ ὀρίσωμεν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διανοίας καὶ τῆς παιδεύσεως, καί, ἀφ' οὗ συγκρίνωμεν τὴν Ἰταλίαν πρὸς τὴν Εὐρώπην τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος, νὰ συγκρίνωμεν αὐτὴν πρὸς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν ὁποίαν τώρα ζῶμεν.